

UTDRAG FRA:

Russiske Aktstykker

FRA DET 17DE ÅRHUNDREDE TIL
FINNMARKS OG KOLAHALVØENS HISTORIE

AV OLAF BROCH OG CHR. S. STANG

OSLO

I KOMMISJON HOS H. ASCHEHOUG 6 CO (W. NYGAARD)

1961

I. Sak angående skatteoppkreveren Ivan Nikolajevs ankomst til Kola Borg
for å samle skatt av Terlapper til den dansk-norske kongen(1633)

Forord.

De russiske aktstykker som vi — professor Olaf Broch og professor Chr. Stang — har fremlagt i Videnskaps-Akademiet til trykning, ble funnet frem i Moskvas arkiver under professor Brochs arbeide der (1928, 1929, 1930 og 1932) og filmet med det svenske apparat som sto til rådighet for den skandinaviske komité for utforskning av russiske arkiver. Filmene oppbevares i Kjeldeskrift-instituttet. Her tok professor Stang i sin tid på oppfordring av professor Broch avskrifter av de russiske tekster og oversatte dem til norsk. Oversettelsene er gjennomgått, revidert og utfylt av professor Broch, med tilføyelse av opplysninger fra forskjellige kanter.

Aktstykkene stammer fra årene 1624 og 1633, en livlig brytningstid mellom norsk-danske og russiske interesser i Finnmark og på Murmanskysten (Kolahalvøen). I Oscar Albert Johnsen's «Finmarkens politiske historie» har man en utredning av den historiske ramme hvori de tre aktstykker hører inn.

1. Det første og korteste av dem er en skriftveksel mellom Kola og Moskva med tilknyttet instruks fra regjeringshold her, om opphør av den eldre skatteoppreving av «finneskatt». Det gamle forhold omkring denne oppkreving «fra alders tid» ble som kjent i tiden mellom 1590-årene og 1620-årene forandret i retning av og frem til det forhold som holdt seg frem til det endelige oppgjør i 1826, med dets deling av den siste rest av fellesdistrikter.

2. Det annet aktstykke står i nær sammenheng med de nevnte endringer i oppkreving av finneskatt. Det er en fortegnelse over lappebyer og beskatningen av dem — til russerne i den såkalte «norske-enden», og til «danskekongen», dvs. nordmennene, på et territorium som Moskvafyrstene hevdet som sitt. Også svenskene hadde som kjent gjennom Karl den niendes politikk strakt sine skattekrav inn i Lappmarken frem mot havet; men dette ble, vet vi, stoppet ved Kalmar-krigen med dens for Danmark — Christian IV — heldige utfall. — Det aktstykke vi legger frem inneholder bl. a. den for oss særlig interessante fortegnelse over lappebyer

eller lappeleire i Norge, som russiske skattekrevere i sin tid hentet oppbørsler i, langs kysten helt vestover til Tromsø-egnen. Aktstykket ser ut til å være utarbeidet etter en brann i «Kola Borg», hvori eldre fortegnelser visstnok var gått til grunne. Etter en meddelelse fra rektor Qvigstad foreligger dokumentet også i Danmarks riksarkiv; han lot i sin tid en avskrift besørge til Norge, men hvor denne er blitt av, har man ikke kunnet gi oss opplysning om.

3. Det tredje aktstykke er fortegnelser, innsamlet av russiske myndigheter, over ran av «danske krigsmenn i Kola ujezd», nemlig under det tokt som Christian IV i 1623 sendte til Kildin og Kola (Johnsen op.c. s. 142.) — Disse fortegnelser gir et interessant materiale til innblikk i fisker- og handelsliv der nordpå ved nevnte tid. De forteller om fiskefartøyer med deres utstyr og børnskap, oppgir verdiene for dette utstyr såvel som for fangst og varer i handelomsetningen, viser forholdet mellom «speciedaleren» (Joachimsthaler) og russisk mynt, og kan visstnok også i kyndig hånd gi bidrag til bedømmelse av såvel omsetning som priser på fiskevarer fra Ishavsegnene, på russiske som på vesteuropeiske markeder — i en tid da Nord-Fsforge ennå ikke hadde utviklet noe større selvstendig handelsliv, mens et slikt var kommet et godt stykke på vei hos naboen i øst.

Under arbeidet med utgivelsen av tekstene har forfatterne søkt opplysninger hos flere fagfolk. Professor Konrad Nielsen bisto med sin vanlige hjelpsomhet med oppklaring av samiske navneformer. Senere har professor Knut Bergsland, universitetslektor Boris Kleiber og professor Asbjørn Nesheim ydet verdifull hjelp. Utgiverne bringer dem sin varme takk. En oppriktig takk bringer utgiverne også til Norges almenvitenskapelige forskningsråd for den støtte det har ydet til utgivelsen av dette arbeid.

I

Sak angående skatteoppkreveren Ivan Nikolajevs ankomst til Kola Borg, dit han var sendt av den danske høvedsmann i Vardø for å samle skatt av Terlapper i strid med fradstraktaten, og om forbud mot at han foretar sådan oppkreving.

OVERSETTELSE

Old-arkivet: Russlands forbindelser med Danmark 1632-1639.

Fra Tsar og Storfyrste over alle russer Michail Fjodorovič til Kola Borg, til vår befalingsmann (vojevoda) Dementij Vasiljevič Kafacyrev (?)

og rettssekretæren Boris Ivanov. I inneværende år 141¹ skrev Dmitrej Zubov og du, Boris, til oss, (at) i inneværende år 141, 20de januar, ankom til Kola Borg den danske konges skatteoppkrever Ivan Mikulajev, sendt av høvedsmannen i Vardø.[og at Dmitrej og du Boris til denne skatteoppkreveren sendte streltse-kapteinen Stachěj Onučin og befalte denne vestlerendingen å melde (?) hans ankomst; og denne vesterlendingen Iv. . sa til nevnte Stachěj at]*) han kom, sa han, til Kola Borg etter kongelig befaling for å be om adgang til Terlappmarken for å samle skatt til Kongen, og Dmitrej og du, Boris, sendte Stachěj (Onučin) **) til denne vesterlending [«tysker»] og befalte ham å si til ham, at han ikke skulle krenke de høye fyrsters fredsordning mellom oss, og ikke volde nogen strid, og ikke ta [skatt til ?] kongen av våre lapper, og.....² tillater heller ikke å ta skatt til oss av de danske lapper. Og etter å ha gitt denne vesterlending skyss og ledsagere lot I ham reise tilbake til den vesterlandske by Vardø. Høvedsmennene i Vardø sender hvert år sine skatteoppkrevere rundt i sine lappebyer³ for å samle skatt til kongen, og disse skatteoppkrevere kommer til Kola Borg for å handle, og fra Kola Borg skysser så våre lapper disse vesterlandske skatteoppkrevere fra lappeby til lappeby ca. 800 verst og mere, og disse skatteoppkrevere tar til seg og sine varer 20 kjøretøyer med forspann og mere av disse lapper, og lappene er blitt utarmet av å gi denne skyss, og de rømmer til hver sin kant fra skysskiftene.⁴ Og Dmitrej Zubov og du, Boris, har gjort vel i ikke å tillate vesterlendingen fra dansklandet å samle skatt fra våre Terlapper. Og hva angår skyssen, så har vi befalet Eder å forhøre Eder i Kola Borg om hvor mange kjøretøyer med forspann der tidligere ble gitt de danske skatteoppkrevere fra Kola Borg til de vesterlandske byer, og vi har befalet (?) [også] nu å gi dem skyss i samme utstrekning (?)⁵. Og når dette vårt brev kommer frem til Eder, og de danske lappeskattoppkrevere i fremtiden kommer til Kola Borg og ber om å få reise til Terlappene for å samle skatt til kongen, så skal I i overensstemmelse med vår tidligere befaling ikke slippe dem frem til våre Terlapper, men la dem reise tilbake til dansklandet og gi ordre til å gi dem skyss, etter å ha undersøkt hvorfor der tidligere er blitt gitt andre skatteopp-

*) Ordene mellem [ ] er overstrøket i den russiske tekst, men fortjener å tas med.

**) Overstrøket.

krevere (underforstått: skyss) i strid med vår tidligere befaling, og forby
å gi dem kjøretøyer utover hva vi tidligere har befalet.

Skrevet i Moskva, år 7141, 8de april.

¹ Se note 3 til tekst II.

² Lesningen er usikker, da nederste linje på et blad og øverste linje på det neste er revet over.

³ Se note 1 til tekst II.

⁴ *jam*: poststasjon, skysskifte.

⁵ Lesningen er usikker, da linjen er gjennomklippet.